

Työpajojen kulku ja tehtävät

— Aura Nurmi

Olen tehnyt tarkan ohjeistuksen Mun tarina -työpajoissa hyödynnetyistä tutkituista ja useasti toistetuista tehtävistä, jotka kehittyivät ensin pilottipajojen kautta ja lopulta kokemuksen ja palautteen pohjalta.

Ohjaajan antamalle kannustavalle palautteelle kannattaa säästää aikaa. Samoin yhteinen keskustelu on elintärkeää. Ohjasin työpajoja runoaktivisti Juho Kuusen kanssa, ja meistä tuli pajojen aikana sinnikkäitä oman tekstin ääneen lukemiseen houkuttelijoita. Opimme, että käytännössä jokainen oppilas halusi tulla sekä kuulluksi että osallistua yhteisiin tekstitehtäviin. Kerron kärsivällisestä houkuttelusta hieman lisää kohdassa ”kalastelu”. Suosittelenkin tutustumaan tehtävien lisäksi työpajan valmisteluun sekä muihin huomioihimme, kuten ohjaajan ja opettajan rooliin. Tehtävät olen sijoittanut kuitenkin heti seuraavaksi poimittavaksi.

Työpajan tehtävät

Tehtävä 1: Jos minulla olisi supersankarivoima...

Ensimmäisen keskustelutehtävän avulla herätetään ryhmä sekä kuuntelemaan muita osallistujia että keskustelemaan. Tarkkuutta voidaan lisätä siten, että jokaisen osallistujan täytyy keksiä oma, muiden vastauksia ei saisi enää valita.

Kysymys: ”Jos saisit minkä tahansa supersankarivoiman, minkä valitsisit? (Esimerkiksi lentokyky, veden alla hengittäminen, näkymättömyys – ei kuitenkaan kannata antaa kenellekään siimaa vaan antaa rauha valita oma.)”

Tehtävällä on esimerkiksi omaa identiteettiä, toiveita ja rajoitteitakin avaava vaikutus. Samalla se on lähestyttävä ja helppo keskusteluharjoitus. Tehtävä toimii orientoivana puhuteltavana, ja ottaa kaikki ryhmässä tasosta riippumatta huomioon. Tehtävän avulla ohjaaja myös

saa erinomaisen kuvan ryhmästä – esimerkiksi näkymättömyys voidaan linkittää vetäytyvyyteen, rohkeimmat tehtävässä taas keksivät hyvinkin perinteistä poikkeavia ja ainutlaatuisia supervoimia.

Tehtävä 2. Vapaa kirjoittaminen, ”pidä kynä liikkeessä”.

Ensimmäinen kirjoitustehtävä, jossa kelloa vastaan saa kirjoittaa käsin aivan mitä tahansa. Ohjaaja voi edistää tilannetta esimerkiksi toteamalla, että ”kirjoita vaikka aamustasi”. Olemme kehottaneet olemaan sensuroimatta itseään ja vain pitämään kynän liikkeessä. Tehtävä on mielikuvitusta avaava, eikä näitä tekstejä tarvitse lukea kenellekään. Ajallisesti ehkä viisi-seitsemän minuuttia.

Tehtävä 3: Jos menettäisin muistini, kuinka muistaisin, kuka olen?

Ensimmäinen varsinainen kirjoitustehtävä, joka on ollut hyvin pidetty ja erityisesti lukioyryhmissä toimiva, kun oppilaat osoittavat vahvaa halua kuvata yksilöllistä identiteettiään.

Tekstin tyyli on vapaa. Tekstitehtävässä tarkastellaan omaa menneisyyttä ja itselle tärkeitä asioita ja arvoja. Tehtävänannon voi myös kyseenalaistaa: entä, jos en halua muistaa, vaan ikään kuin aloittaa elämäni alusta? Tämäntyyppisiä tekstejä kuulee lavarunousilloissa paljon.

Tehtävääjän päätyttyä ohjaava opettaja voi lähestyä osallistujia tarkentavilla kysymyksillä sen kuten esimerkiksi: ”Hei, mistä sinä, OPPILAAN NIMI, muistaisit kuka itsesi? Olisiko sinut vietävä esimerkiksi kalaan? Mökille? Kirjahyllyllesi?”

Huomio! Tehtävän ei ole tarkoitus olla lääketieteellisesti pätevä, vaan kyseessä on hypoteettinen ja mielikuvituksellinen ajatusleikki. Tehtäviä olemme kirjoittaneet 10-15 minuuttia, ja tekstien ääneen lukemisen jälkeen siihen on kulunut yhteensä noin puolisen tuntia.

Tehtävä voi toimia myös pelkkänä keskustelutehtävänä alemmissa ikäryhmissä

Tehtävä 4: Puhu paperille

Moniosainen, pidempi kirjoitustehtävä.

1) Valitkaa yhdessä tarkasti rajattu aihe, josta kirjoitatte. Suosittuja ovat olleet esimerkiksi "Oma nimi ja sen alkuperä", "Maaailma, jossa haluaisin elää", "Paikka, jonne aina palaan" sekä "Oma huone".

Tässä tehtävässä pyritään kirjoittamaan omalla puhekielellä. Siinä ei välitetä oikeinkirjoituksesta, kieliopista tai tekstin logiikasta. Tehtävässä voi käyttää puhumiaan kieliä sekaisin ja muistella, kuinka esimerkiksi juttelee ystäviensä kanssa. Omaa murretta ovat myös monet osallistujat hyödyntäneet.

Ajatuksena olisi pyrkiä tuomaan oma ääni suoraan paperille, epätäydellisenä ja keskeneräisenäkin. Tehtävä on helpottanut erityisesti niitä, joilla on jostain syystä kirjoitusblokkia. Rajattu tehtävänanto on olennainen, ja voi auttaa myös tarkasti rajattujen esseetehtävien tai muiden koulutehtävien kirjoittamisessa.

2) Tekstin kirjoittamisen jälkeen osallistuja alleviivaa tekstistä häntä kiinnostamaan jääneen kohdan, ja lisää alleviivatun kohdan koko tekstin loppuun, eräänlaiseksi kertosaakeeksi. Näin tekstiin luodaan kaunokirjallisuusmaista efektiä ja toistoa, joka on myös hyvin tyypillistä spoken word -tyypin runoudelle. Teksti kannattaa jälkikäteen vielä editoida, mutta puhekielisyys olisi hyvä säilyttää. Se tuo tekstiin luontevuutta ääneen lukiessa.

3) Lopullinen teksti saattaa vaatia vielä editointikierroksen, mutta ohjaajan kannattaa toivoa, ettei tekstejä liikaa

hiottaisi. Ääneen lukiessa tekstit puhkeavat erityisesti kukkaan. Tehtävän tavoitteena onkin luopua kirjoittamista kohtaan koetusta perfektionismista tai mahdollisista muista esteistä, mutta ennen kaikkea lähestyä sitä, mitä nykyaikainen spoken word voisi olla.

Tunnilla ei tämän tehtävän jälkeen ole 75-minuutin mittaisissa työpajoissa ole oikeastaan ollut muulle aikaa. Kirjoitettuja tekstejä voi kuitenkin hyödyntää myös myöhemmin. Ne kannattaa esimerkiksi yhdistää johonkin yhteisöllisempään toimintaan, josta seuraa vassa esimerkkejä.

Tehtävä 5: Oma runoklubi tai monikielinen open mic

Järjestäkää koulullanne open mic -ilta, jossa luette toisillemme vapaa-ajalla tai tunneilla syntyneitä tekstejä esimerkiksi työpajan jälkeisellä äidinkielellä tai esimerkiksi jossakin koulun juhlatilaisuudessa. Erinomainen tapahtuma esimerkiksi kurssin viimeiseksi tunniksi tai kevätjuhliin. Omalla kielellään saa lukea, se on jopa suotavaa. Näin myös kielivarianssi nähdään ylpeytenä sekä vahvuutena. Oppilaille voi antaa myös tehtäväksi järjestää opettajalle runoklubi. Tässä ohjelman ja esiintymisjärjestyksen sekä aiheen, tyylin, esiintymistavat ja esimerkiksi tapahtuman luonteen valitsevat oppilaat itse.

"Mieleeni jäi se kuinka kaikkien kirjoituksia keuhuttiin paljon ja tuli fiilis, että ne myös todella kiinnostaa."

"Vetäjien positiivinen suhtautuminen ja silminnähtävä motivaatio juttuansa kohtaan"

Lisätehtävät

Muita hyväksi havaittuja tehtäviä ovat lavarunovideoiden avulla toteutettava runoanalyysi. Tässä tehtävässä voidaan katsoa kaksi erilaista lavaruno- tai spoken word -videota, ja valita niistä parempi. Leikkisämpään

ja passiivisempaan toimintaan voi helposti sisällyttää runoanalyysistä tuttuja kysymyksiä, kuten mikä tekee tekstistä runon, eikä esimerkiksi puhetta, laulua tai proosaa? Mitkä ovat videoiden tekstien toisistaan erottavia keinoja?

Olemme hyödyntäneet tässä tehtävässä Suli Breaksin Why I hate school but love education -videota. Tämän videon vastinpariksi voi ottaa vaikka Jonna ”Nihkee Akka” Nummelan Poetry Cam -esiintymisen Youtubesta.

Tilan ja opetuksen valmistelu

Jos lavarunouden terminologia ei ole tuttua, niihin voi tutustua Kuusen kirjoittamassa artikkelissa. Kirjoitimme termit kuten *open mic*, *lavarunous*, *spoken word* ja *poetry slam* valmiiksi taululle ennen tuntia, ettei vierais-ta nimistä syntyisi tunnilla ihmettelyä.

Jaoimme pulpeteille runokirjoja selailtaviksi, jotta suhde painotuotteeseen olisi myös elävä. Tämä on hyvä tehdä, kun osallistujat ovat jo paikalla – ensimmäinen kontakti osallistujiin tapahtui tätä kautta, kun kyselimme, kuka esimerkiksi haluaa Paperi T:n runokirjan.

Istumajärjestyksellä ei lopulta tuntunut olevan niin väliä, sillä ohjaajat liikkuvat tunnin aikana luokkatilassa. Minulla oli tapana odottaa, että kaikki menevät istumaan paikoilleen ja mennä istumaan siihen nurkkaan, jossa koin olevan jonkinlaista passiivisuutta.

Rennon ilmapiirin luominen onnistui, kun kerroimme tarkasti, mitä tulevassa työpajassa tehdään. Kerroimme, että teemme yhden keskustelutehtävän ja kaksi kirjoitustehtävää, jotka ovat yksinkertaisia ja mukavia. Tunnelma rentoutui heti, kun osallistujat saivat tietää, etteivät joudu tekemään mitään itselleen epämu-kavaa tai lopputtoman vierasta.

Otollisen, luonnollisen tilan luonti tuntui myös tärkeältä. Avasimme luokissa yleensä verhot ja suljimme ylimääräiset valot. Sallimme luonnonvalon virrata luokkaan.

Jos osallistujat vaikuttivat poikkeuksellisen väsyneiltä, kerroin heille, että väsyneenä voi olla hyvinkin otollista kirjoittaa. Se on täydellinen tila luovuudelle, sillä ei välttämättä ole niin tietoinen itsestään eikä tätä myöten kriittinen. Kerron kirjailija Miki Liukkosen kirjoittavan runoja juuri ennen nukahtamista. Unen ja valheen välillä voi olla hyvinkin inspiroiva.

Luottamuksellisen ilmapiirin synnyttäminen on äärimmäisen tärkeää, sillä osallistujien tekstien aiheet muodostuivat usein hyvinkin henkilökohtaiseksi. Ohjaajien on varmistettava, että osallistuja tuntee olevansa turvassa vaativahkossa luokkatilanteessa, jossa on monenlaista dynamiikkaa. Samalla on varmistettava, etteivät osallistujat pilkkaa tekstinsä avannutta tekijää. Tämä onnistuu yhteisesti sopimalla sekä lukijoita runsaasti kehumalla – työpajoissa oli tosiaan mahdollisuus saada ihminen näkemään itsensä vahvempuna ja taitavampana, kuin hän itse näkee itsensä.

Kalastelu

Eräs tärkein yksittäinen havaintomme oli, että jokainen osallistuja halusi ehdottomasti tulla jollain tasolla nähdyksi, mutta monenlaiset defenssit ja tuttujen edessä esiintyminen saattoi olla tälle esteenä.

Laskimme tunnilla puhumisen kynnystä siten, että tehtävät alkavat jo yhteisestä aktivoivasta kysymys-vastaus-tehtävästä. Emme heittäneet ilmoille myöskään mahdollisuutta, että tekstiä ei kukaan lukisi. Vaikka ajatus kuulostaa hieman epämuksavalta, olimme kuitenkin järjestämässä työpajaa, jossa tavoitteena oli se, että osallistujat loppuen lopuksi ymmärtäisivät hiukan enemmän toisistaan. Tämä vaatii yhteistä vuoropuhelua ja sen, että käymme jokaisen oppilaan yksitellen henkilökohtaisesti läpi, kehumme, kannustamme ja nostamme teksteistä ja vastauksista mielestämme onnistuneita tai mieleen painuneita kohtia esille. Ohjaajalla on siis iso kannatteleva rooli työpajojen onnistumisessa. Opetamme osallistujia myöskin taputtamaan jokaiselle, joka

lukee tekstinsä ääneen jopa niin hyvin, kun ohjaajat unohtivat itse innostuksessaan osoittaa aplodit, muut osallistujat suorastaan tuohtuivat.

Tekstien ääneen lukemisesta saa toki kieltäytyä, mutta silloinkin on mahdollista synnyttää keskustelutilanne ohjaajan ja osallistujan välille: kysyä, mistä aiheesta kirjoitti, miltä kirjoittaminen tuntui, tuliko tekstiin jokin itseä kiinnostava kohta tai hyvin jäsenneily virke.

Ulkopuolinen henkilö voi toki helpommin saada aikaan uudenlaisia reaktioita. Tähän kuitenkin taas auttaa se, että ohjaava henkilö osallistuu itsekin tehtävien tekoon ja jollain tapaa hiukan uudistaa lähestymistapaansa tutussa ryhmässä.

Jokaiselle, joka uskaltaa lukea tekstinsä toisille, tulee lavarunokulttuurin kannustavan yhteishengen nimissä antaa raikuvat aplodit. En voi painottaa asiaa liikaa.

Ohjaajan rooli

Työpajoja opettaessamme ”vapautimme” luokan oman opettajan yleensä roolistaan. Hän sai itse osallistua kirjoitus- ja keskustelutehtäviin. Tällä poistimme yhteisöstä toisia tarkkailevan tekijän. Näin kaikki ovat tasa-päisessä tilanteessa ja ryhmällä on yhteinen päämäärä. Oli hienoa nähdä opettajien heittäytyvän, ja näyttävän, kuinka auktoriteettiasemassa toimiva herkistyy jonkin aiheen äärellä ja tulee ehkä avanneeksi puolita itsestään. Monet äidinkielen opettajat paljastuivat intohimoisiksi ja lahjakkaiksi kirjoittajiksi, jotka saivat oppilailta kunioittavaa, uudenlaista ihailua.

Kirjailija työssään

Juho Kuusi ja minä olemme esiintyneitä taiteilijoita ja runoilijoita, joten meidän oli helppoa tehdä vaikutus myös omien esitystemme kautta. Kirjailijan puuttuessa luokasta voidaan ottaa esimerkiksi Youtube avuksi, ja etsiä sieltä esimerkiksi Mun tarina: Juho Kuusi ja tai

Aura Nurmi (videoissa kerromme omasta suhteestamme lavarunouteen. Helsinki Poetry Connectionin Poetry Cam -videoista voi katsoa esimerkiksi Elsa Töllin ja Illmarin videon.

Kurssin päätteeksi kutsuttava kirjailijavieras on myös loistava vaihtoehto. Kirjailija on usein erittäin pidetty vieras luokassa - paras on sellainen, joka kuuntelee vielä oppilaita ja satsaa heihin, antaa palautetta. Kirjailijavierailuja järjestää Lukukeskus.

Palaute

Työpajojen luonteeseen kuuluu olennaisena osana onnistumisen kokemuksen saaminen ryhmässä taitotasosta tai kielitaidosta riippumatta. Spontaanin palautteen antamiseen harjaannun itse niin, että teen tekstiesitysten aikana muutamia muistiinpanoja vihkooni. Nostan tekstistä mieleenpainuvan kohdan esille, kiitän esityksestä, heittäytymisestä, läsnäolosta ja rohkeudesta. Kutsun harvoin ketään lahjakkaaksi, sillä en pyri nostamaan toisia osallistujia muiden yläpuolelle. Sen sijaan kysyn tarkentavia kysymyksiä: kirjoitanko? Teetkö teatteria? Oletko enemmän laululyriikoiden vai proosan ystävä? Ja niin edelleen. Tutkija Riina Kontkasan tekemien tulosanalyysien perusteella erityisesti oma palautehetki oli jäänyt osallistujilla mieleen.

Jokaisella tekstillä on oma ihannevastanottajansa ja -lukijansa. Ohjaajan kannattaa luovuttaa omista mielityksistä, poistaa ennakkoluulot osallistujan kenties aiempaa käytöstä kohtaan ja ohjata ryhmää sen sijaan yhteiseen onnistumiseen.

Erilaiset oppijat

Lukihäiriöisyys tai muut oppimisvaikeudet on otettu huomioon tehtävissä pääosin siten, että jos kirjoittaminen ei suju, olemme toivoneet tehtävien pohtimista ja ääneen vastaamista kirjoittamisen sijaan. Kuitenkin

pääasiassa myös kirjoitusvaikeuksista kärsivät tekivät tekstitehtäviä yhdessä laajennetun ajan kanssa. Jos ryhmässä on enimmäkseen henkilöitä, joilla on vaikeuksia kirjoittamisen parissa, tehtäviä voi tarinallistaa, ja tähdätä koko työpajassa kokemusten jakamiseen ja kertomiseen. Erityisesti tehtävä 4 Jos menettäisin muistini, kuinka muistaisin, kuka olen, soveltuu tähän hyvin.

Olemme hankkeen aikana kohdanneet nuoria, jotka eivät joistain syystä pysty tai koe osaavansa kirjoittaa. Puhu paperille -tehtävä, jonka löydät tehtävistä, on ollut tällaisiin tilanteisiin myös yksi ratkaisu. Eräs osallistuja ei ollut kirjoittanut kuin nimeään uudestaan ja uudestaan paperille. Hän ei ollut pystynyt kirkasta luovaa ajatteluaan siirtämään paperille, sillä ei identifioinut itseään kirjoittajaksi ja piti ajatteluaan arvottomana. Kuitenkin jo saman päivän aikana hän onnistui kirjoittamaan usean hienon tekstin.

Puhumiseen kannustaminen soveltuu muutenkin työpajojen yleiseen rakenteeseen, sillä ohjaaja totuttaa ryhmän vuorovaikuttamiseen heti. Tämän takia tehtävistä keskusteleminen ei poikkea työpajan yleisilma-
piiristä, vaan se on työskentelyyn osallistumista siinä missä hiljainen ja keskittynyt kirjoittaminenkin.

Ryhmäkoko

Olemme järjestäneet työpajoja kahden hengen voimin aina muutaman hengen pienryhmistä 40 oppilaan ryhmiin. Ainoa merkittävä poikkeus on ollut hieman vaikeammin annettava yksilöllinen palaute, mutta tällaisissa ryhmissä olemme edenneet hitaammin ja jakanee tehtäviä useammalle päivälle.

Kieli

S2-Oppilasryhmissä sekä oman äidinkielen opetusryhmissä osallistujien kielitaitotasossa voi olla varianssia,

jotka on pyritty ottamaan tehtävissä huomioon. Tehtävät voi luonnollisesti toteuttaa millä kielellä tahansa. Valittu kieli voi olla myös itselleen mieleinen, eikä sen välttämättä tarvitse olla toinen äidinkieli, vaan kirjoittaa voi vaikkapa ranskaksi, kuten eräs osallistuja teki. Mieluisimman kielen valitseminen voi madaltaa itsekritiikkiä. Kielivalinta tulisi ääneen lukutilanteessa nähdä taitona ja arvona, ei pelkästään erilaisuutena. Open mic -tilaisuudet ovat hyvin usein monikielisiä, ja pääkaupunkiseudulla järjestetään myös poc-open mic -tilaisuuksia, joissa noudatetaan turvallisen tilan periaatteita.

Tohtorikoulutettava Johanna Raimi on testannut lavarunouden ja luovan kirjoittamisen metodeja omissa oman äidinkielen opetusryhmissään.

Ikäryhmä

Työpajoja järjestettiin 16-29 -vuotiaille. Nuorten open mic -tilaisuuksissa käy esiintyjä kuitenkin jo 13-vuotiaista lähtien ja nuorten open mic -illoissa keski-ikä on noin 18-20 vuotta. Täysi-ikäiset tai ikää lähestyvät ovat jo siinä määrin itsenäisiä, että he pääsevät helpommin osallistumaan nuorten runoklubeille. Tämä omaehtoiseen lavarunoustoimintaan innostaminen olikin yksi tavoitteistamme.

Läppäri vai käsin kirjoittaminen?

Suosimme työpajoissamme käsin kirjoittamista, sillä taito vaikuttaa varsinkin lukioissa olevan katoamassa. Käsin kirjoittaminen on fyysistä kuten lavarunouskin. Suhde tekstiin on elävämpi ja muistijälki kenties syvempi. Toisten oli kuitenkin miellyttävämpää kirjoittaa koneella, emmekä kieltäneet sitä hyvien perustelujen jälkeen. Edistyneet kirjoittajat kaipasivat myös näppäimistön nopeutta. Kuitenkin ilman älylaitteita tunneilla saavutettiin todellinen rauha.